

Derleme Makalesi (Review Article)

**TURİZM KAYNAKLI SOYLULAŞTIRMA TÜRÜ OLARAK “TURİZM SOYLULAŞMASI”
ÜZERİNE KAVRAMSAL BİR İNCELEME (A CONCEPTUAL EXAMINATION ON “TOURISM
GENTRIFICATION” AS A GENERATION FROM TOURISM)****

Aysu ŞAHİNTEPE^{1*} (orcid.org/0000-0002-7913-9288)

Oğuz DİKER² (orcid.org/0000-0002-9538-1621)

¹Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı, Çanakkale, Türkiye.

²Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Müzecilik ve Kültürel Miras Yönetimi Bölümü, Çanakkale, Türkiye.

Özet

Turizm soylulaşması kavramı, kent içerisindeki turizm hareketlerinin ve yatırımlarının yarattığı orta ve üst sınıf hissi nedeniyle ortaya çıkan fiziksel, ekonomik ve sosyo-kültürel etkileri ifade etmek üzere açıklanmaktadır. İyileştirme süreçleri 1970’li yıllardan beri kentleri önemli ölçüde etkilemiştir. Bu süreçler arasında “soylulaştırma” 1973’lü yıllardan itibaren Amerika’nın kuzeydoğusu ve Batı Avrupa’dan başlayarak, dünya çapında bir yayılım gösteren bir olgu olmuştur. Bu hızlı yayılmadan kaynaklı olarak, soylulaştırma sadece mahalle ya da küresel ölçekte değil, kentler ve kırsal bölgelerde de kendini göstermiş ve yeni soylulaştırma türleri ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, turistik hareketliliklerin kent içi dinamiklerde önemli bir belirleyici olması “turizm soylulaşması” kavramını tetiklemiştir. Bu çalışmanın amacı, soylulaştırılmış alanlar ile örtüşme eğiliminde olan turizm soylulaşması kavramını açıklamaktır. Çalışmadan elde edilen sonuçlar, turizm hareketliliklerinin fiziksel değişim süreciyle birlikte, ekonomik ve sosyal yapıdaki etkilerini göstermekte ve yerinden edilmenin boyutlarını belirlemektedir.

Anahtar Kelimeler: Soylulaştırma, turizm soylulaşması, soylulaştırma türleri.

Abstract

The concept of tourism gentrification is explained to express the physical, economic and socio-cultural effects that arise due to the middle and upper class feeling created by tourism movements and investments in the city. Improvement processes have significantly affected cities since the 1970s. Among these processes, "gentrification" has been a phenomenon that has spread throughout the world, starting from the Northeast of America and Western Europe since 1973. Due to this rapid spread, gentrification has not only manifested itself in the neighborhood or global scale, but also in cities and rural areas, and new types of gentrification have emerged. In this context, the fact that touristic mobility is an important determinant in urban dynamics has triggered the concept of "tourism gentrification". The aim of this study is to explain the concept of tourism gentrification, which tends to overlap with gentrified areas. The results obtained from the study show the effects of tourism activities on the economic and social structure together with the physical change process and determine the dimensions of displacement.

Keywords: Gentrification, tourism gentrification, gentrification types.

** Bu makale, Aysu ŞAHİNTEPE tarafından Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Tezli Yüksek Lisans Programında gerçekleştirilen tezden üretilmiştir.

* Sorumlu yazar: aysuusahintepe@gmail.com

DOI: 10.33083/joghat.2022.217

Giriş

Soylulaştırma kavramı, yeni orta sınıfın köhneleşmiş mahallelere gelişi ve bu mahallelerde konut iyileştirme faaliyetlerinden doğan sosyo-kültürel, ekonomik ve fiziksel etkileri tanımlamaktadır. Marksist yaklaşımlara göre soylulaştırmanın ortaya çıkışı sanayisizleşme ile ilgilidir. 18. yy'da ortaya çıkan ve sanayi kapitalizminin önemli bir öncüsü olan Fordist üretim sistemi, değişen talepleri karşılayamaması sonucu 1970'li yıllara gelindiğinde yerini Post-Fordist üretim sistemine bırakmıştır. Bu durum, imalat sektörünün yerini hizmet sektörüne bırakmasıyla birlikte sanayisizleşmeye sebep olmuştur (Koç, 2015) ve değişen iş gücü profilini gündeme gelmiştir. Kapitalist gelişimin en tartışılan konularından biri olan sınıfsal farklılıkların ortaya çıkışı, sanayisizleşme sürecinin önemli sonuçlarından biridir. Çünkü, sanayisizleşmeyle birlikte temelde iş gücü yapısında meydana gelen değişimler, yeni iş kollarını gündeme getirmektedir. Bu iş kolları ise daha nitelikli ve eğitilmiş kişilerin istihdamını gerektirdiği için yeni genç profesyoneller (yuppiler) olarak da bilinen yeni orta sınıfın, iş gücünün yoğun olduğu bölgelere doğru göç etmesine neden olmaktadır. Böylelikle, yeni orta sınıf sadece hizmet sektöründe yeni yapılaşmaları değil, yaşadıkları yerlerde de belirli değişimleri gündeme getirmektedir. Özellikle, iş imkanlarının kent merkezi dışında yer alması fakir işçi sınıfının şehir merkezinde, orta ve üst sınıfın ise kent dışında yerleşimine neden olmaktadır (Çeker ve Belge, 2015: 78).

Soylulaştırma kavramını ilk ortaya atan kişi olarak bilinen Ruth Glass, Nazi Almanyası'nda mülteci ve bir Marksist olarak kent sosyolojisinin önemli isimlerinden biridir (Lees vd. 2008: 4). En ses getiren eserlerinden biri ise soylulaştırmanın kentsel mekânda ortaya çıkardığı etki ve sonuçları açıklamak üzere yazdığı "London: Aspect of Change" adlı kitap olmuştur. Glass, soylulaştırma kavramı ile yeni orta sınıfın işçi mahallerindeki konut talebiyle ortaya çıkan sosyo-mekansal değişim sürecini vurgulamıştır. 1970'li yıllardan itibaren kentleri önemli ölçüde değiştirmeye başlayan soylulaştırma süreci genel olarak hem sermaye hem de yeni orta sınıfın kentlere dönüşüyle ilgili olarak görülmektedir. Glass'ın kavramı ilk ortaya attığında anlattığı gibi, klasik bir soylulaştırma türündeki baş aktörler mahalleye yeni taşınan orta ve üst sınıf iken, günümüzde soylulaştırma aktörleri hükümet, şirketler ve hükümet-şirket ortaklıkları olabilmektedir. Savaş sonrası konut pazarında ortaya çıkan planlanmamış ve tesadüfi gerçekleşen süreç, bugün uçlarda, tutkulu ve titiz bir şekilde planlanmaktadır. Tamamen gelişigüzel olan şey gittikçe sistemleştirilmektedir. (Smith, 2006: 20). Bir bakıma, soylulaştırma 1970'li yıllarda mahalle ya da küresel ölçekte, 1990'lı yıllardan itibaren ise kırsal bölgelerde, turizm destinasyonlarında, üniversite kentlerinde ve birçok yerde etkilerini hissettirmeye başlamıştır. Bu yüzden, soylulaştırma sürecinde meydana gelen benzer ama farklı nitelikteki değişiklikler, olgunun öncülerini ve süreçlerini de farklı nitelikler ile ele almaya imkân sağlamıştır. Genel olarak üçüncü dalga soylulaştırma türleri içerisinde "yeni bina soylulaşması, kırsal soylulaşma, öğrencileştirme ve turizm soylulaşması" sayılabilir. Yeni soylulaştırma türleri, gerçekleştikleri bölgelerde "soylulaştırıcıların" rolleriyle ilişkili olarak ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada ise turizm hareketliliklerinin, kentlerde ortaya çıkardığı fiziksel, ekonomik ve sosyo-kültürel etkilere karşı bütüncül bir bakış açısı sergilenerek, bu etkiler "turizm soylulaşması" perspektifinden ele alınmaktadır.

Turizm soylulaşması, turistler için "soylulaştırılmış" alanların yaratılmasıyla doğrudan ilişkilidir. Bu durum mekânsal bir değişim sürecini ifade edebileceği gibi, yeni turistik alanlar ile yaratılan cazibe unsurlarını da kapsayabilmektedir. Turizm soylulaşması, yeni "post-turistlerin", yatırımdan mahrum kalan ya da tarihi-kültürel değere sahip bölgeleri ziyaret etmesiyle ortaya çıkan ve kent içi alanların orta – üst sınıf hissi yaratan yerlere dönüştürülmesiyle meydana gelen kısmen zenginleşme sürecini ifade etmektedir. Bu süreçte, klasik soylulaştırma sürecinde olduğu gibi mekânsal, ekonomik ve sosyo-kültürel değişim süreçleri görülmekte ve süreç yerinden edilmeye sebebiyet verebilmektedir. Buradan hareketle bu çalışmanın amacı, yeni bir neolojizm olan "turizm soylulaşması" kavramının incelenmesi ve açıklanmasıdır. Çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Etik Kurulu tarafından 15.04.2022 tarih ve 08/19 sayılı karar ile onaylanmıştır.

Soylulaştırma Kavramı

Birçok anlamı içerisinde saygı uyandıran, yücelik taşıyan olarak tanımlanan (TDK, 2010: 2146) ve soylu isim kökünden gelen soylulaştırma kavramının direkt bir sözlük karşılığı bulunmamaktadır. İlgili literatürde, sosyolojik olarak bir değişimin yarattığı demografik sonuçları ve bu sonuçların etkilediği fiziksel ve psikolojik durumu ifade eden kavram, seçkinlik kazandırma, mutena hale getirme gibi durumları ifade etmek için kullanılmaktadır.

Tablo 1. Soylulaştırma kavramının literatürde kullanımına yönelik farklılıkların örneklendirilmesi

Burjuvalaşırma	Ulusoy, 1995
Asilleştirme, soylulaştırma	Enlil, 2000
Sosyal ve mekânsal yenilenme	Uzun, 2000
Gentilizasyon	Bektaş, 1996
Gentrification	Erkut, 1999

Kaynak: İslam, 2003: 7’den uyarlanmıştır.

Etimolojik olarak İngilizce “gentry” kökünden (gentrification) türeyen kavramın Türkçe literatürde kullanımı ile ilgili farklı yaklaşımlar söz konusudur (bkz tablo.1). Kimi çalışmalarda kavram doğrudan Türkçe karşılıkları ile ifade edilmeye çalışılırken, kavramın orijinal halinin Türkçe fonetik kullanımı ya da kavramın orijinal halinde olduğu gibi kullanımını içeren çalışmalar da mevcuttur. Fakat ağırlıklı olarak kavram ile ifade edilmek istenilen sürecin Türkçe karşılığı ise en yaygın olan kullanımdır.

Kavram orijinal ifadesi açısından ele alındığında, genel olarak ortaya çıktığı İngiltere Viktorya dönemindeki aristokrat kesimi nitelendirmektedir. Bunun yanında soylulaştırma terimi “whitepainting, inner-city, resurgence, brownstoning, upgrading, reinvestment, rejuvenation, renaissance, back to the city movement, resettlement” gibi kelimelerle de karşılık bulmaktadır (İslam, 2003: 7). Kavramın farklı nitelendirmelerine dair fikir vermek adına Lees vd. (2008) her terimin kendi içerisinde tarihsel bir geçmişinin olduğunu ifade etmektedir;

“...New York'ta buna “brownstoning” deniyordu; Baltimore'da “homesteading”; Toronto'da “whitepainting” ya da “whitewalling”; ve San Francisco'da “red-brick chic” ... birçok Amerikalı analist “soylulaştırma” teriminden rahatsız olmuş, bunun yerine “şehre dönüş hareketi”, “mahallenin yeniden canlandırılması” gibi etiketleri tercih etmiştir. Bunların hepsi, bu sürecin merkezinde olduğuna inanılan şeylerde temeldeki farklılıkların göstergesiydi. Her terimin kendi küçük tarihi vardır. Örneğin, “brownstoning” terimi, New York'taki kumtaşı hareketinden geldi...”

Genel olarak soylulaştırma kavramını literatüre kazandıran kişi Ruth Glass olarak kabul edilmektedir. Glass “London: Aspect of Change” adlı çalışmasında Viktorya döneminde işçi kesiminin yaşadığı mahallelerin orta sınıf ile el değiştirmesine ve işçi sınıfı kesimin yerinden edilmesine dikkat çekmek için kullanıldığını ifade ettiği soylulaştırma kavramını şu şekilde tasvir etmiştir (Ruth Glass, 1963; Smith, 2006: 20);

“Birer birer, Londra'nın işçi semtlerinin birçoğu orta sınıflar-üst ve alt- tarafından işgal edilmektedir. Eski püskü, mütevazı ahırlar ve kulübeler –üst katta iki, alt katta iki odalı- kira kontratlarının süresi dolduğunda ele geçirilmiş, şık ve pahalı konutlar haline gelmişlerdir. Daha önce ya da son dönemde çöküntüleşmiş olan daha büyük Viktorya evleri- oda oda kiraya verilen ya da birden fazla hane tarafından kullanılan evler- tekrar iyileştirilmiştir...Bir mahallede bu soylulaştırma süreci bir kez başladığında, özgün işçi sınıfı kullanıcılarının tamamı ya da çoğunluğu yerlerinden edilene ve mahallenin toplumsal karakteri tamamen değiştirilene kadar hızla devam eder.”

Bunun yanında genel bir yargının aksine terimin daha öncesinde kullanıldığına dair fikirler de mevcuttur. Neil Smith kavramın, 1850’li yıllarda Charles Baudelaire’nin “The Eyes of Poor” adlı şiirinde geçtiğini belirtmektedir ve şiirin bulvarda yeni açılan bir kafenin sahip olduğu ışılı tasarımı, bu noktada bulunan zengin insanları, 40 yaşlarında fakir ve elinde tuttuğu çocuğuna “dadılık” yapan bir babayı ve onların bu kafeyi hayran bir şekilde izlemesini, şairin sevgilisi ile yaşadığı yabancılaşmayı anlattığını ifade etmektedir (Yılmaz-Bilecen, 2019: 12). Bunun yanında, “soylulaştırılmış” kelimesinin 1959 yılında North Kengiston’da gerçekleştirilen bir konut çalışmasında kullanıldığına yönelik görüşler de mevcuttur (Lees vd. 2008: 4).

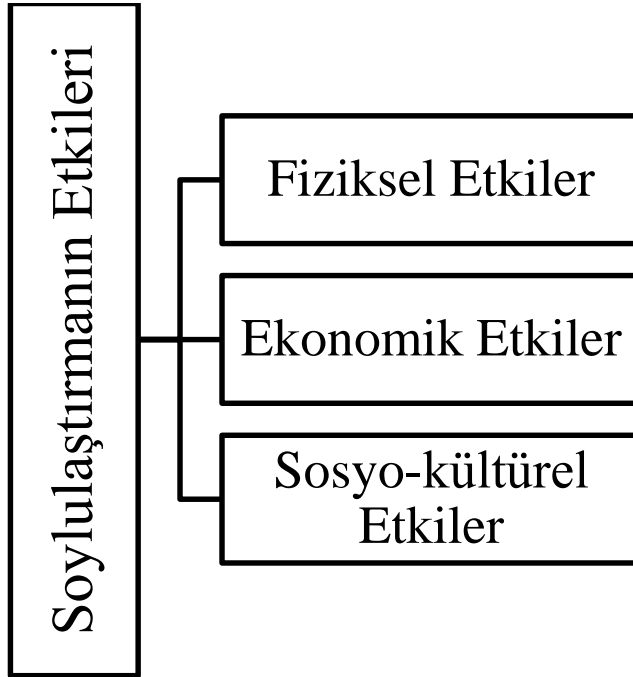
Glass’ın kavramı ortaya atmasının ardından literatürde gerçekleştirilen soylulaştırma çalışmaları da artış göstermiştir. Özellikle soylulaştırmayı açıklamaya yönelik ilk dönem çalışmalarında Smith (1982), Hamnett (1984), Ley (1986) gibi isimler önemli yer tutmaktadır. Smith (1982) soylulaştırma ile işçi sınıflarının yaşadıkları mahallelerin rehabilite edildiği bir süreci ifade ederken, kavramın yeniden yapılaşma ile arasında kuramsal bir ayrımın varlığından söz etmektedir. Ona göre yeniden yapılaşma eski dokuların rehabilitasyonunu değil, yapıyı çevre üzerinde yeni binaların inşa edilmesini içermektedir. Hamnett (1984) soylulaştırmayı “alacakaranlık alanların işgali” olarak nitelendirirken, Ley (1986) ise demografik değişim, konut piyasası dinamikleri, kentsel olanaklar ve ekonomik değişiklikler açısından kavrama yaklaşmıştır.

Sanayi Devrimi sonrası banliyöleşme ile yeni orta sınıf kent çevresine yerleşirken, düşük gelirli gruplar kent merkezinde kalmıştır. Yaşanan göçlerin etkisiyle meydana gelen tahribatlar orta ve üst sınıfın yerleştiği fiziksel anlamda daha kötü yaşam alanlarda konutların iyileştirilmesine yol açmıştır (Pacione, 2009: Çeker ve Belge, 2015: 79). Bu durum beraberinde, söz konusu bölgelerde ekonomik ve sosyo-kültürel değişim süreçlerini de gündeme getirmiştir.

Londra, New York gibi kentlerde başlayan süreç hem sermayenin ve hem de insanların kente dönüşü olarak ifade edilmektedir (Boterman et al. 2010: 695). Kavram ilk ortaya atıldığında kapitalist kentlerde görülen bir durum iken küresel çapta hızlı bir yayılım sergileyerek oldukça önem kazanmıştır. 1950’li yıllarda Londra’nın iç kesimlerinde etkisini gösteren süreç, yeni orta sınıfın Hampstead, Highgate ve Chelsea gibi bölgelerinde eski dönem evlerini satın alıp iyileştirilmesiyle başlamışken (Moran, 20007), daha sonrasında Avrupa, Kuzey Amerika, Avustralya ve çevre ülkelere yayılmıştır (Smith, 1996; Çeker ve Belge, 2015: 79). 1980 ve 1990’lı yıllarda ise soylulaştırma artık küresel düzeyde etkilerini hissettirmiştir ve Batı Avrupa’dan Amerika’ya, Mumbai’den İstanbul’a ve pek çok kentte görülmüştür (Altıntaş, 2016: 117).

Soylulaştırma, sosyal yapı başta olmak üzere yerleşik kültür, fiziksel yapı, ekonomik yapı gibi farklı unsurlar üzerinde etkiye sahiptir. Bu etkilerin daha iyi anlaşılabilmesi için sınıflandırılması önemlidir. Şekil 1’de görüldüğü üzere soylulaştırma sürecinin ortaya çıkardığı etkiler fiziksel, ekonomik ve sosyo-kültürel olarak üç başlıkta incelenmektedir;

Şekil 1. Soylulaştırmanın etkileri

- **Fiziksel Etkiler:** Yeni orta sınıfın çöküntü mahallelerdeki konut talebi, konutların iyileştirmesini kapsadığı için başlıca fiziksel bir etkiyi ifade etmektedir. Bu yüzden yeni orta sınıf yaşadığı bölgedeki peyzajı kendi ihtiyaçlarına uygun hale getirerek, yeni bir yaşam alanı yaratmaktadırlar. Böylelikle, konut ve ticari kullanımlar kimlik değiştirmektedir (Başyazıcı, 2012:200). Yeni orta sınıfın ya da soylulaştırılmış mekanların temel olarak yerelden ayrıştığı nokta tüketim tercihleridir. Bu durum da tercih edilen yapılara yansımakta ve yerel halktan daha ayırt edici mekânsal çevrenin yaratılmasına neden olmaktadır.
- **Ekonomik Etkiler:** Ekonomik etkiler arz ve talep yönlü tartışmaların ana kaynağını oluşturmaktadır. Yeni orta sınıfın yarattığı konut talebi emlak fiyatlarında bir artışa sebep olurken, banliyöleşme süreci rant farkını gündeme getirmektedir. Aynı zamanda ekonomik etkilerin bir getirisi olarak kentteki ticari hayat yeni orta sınıfa hitap edecek şekilde yenilenmektedir. Örneğin, bir mahallede soylulaştırma süreci yaşanmadan önce mahalle esnafı gerekli talebi karşılayabiliyorken, soylulaştırma süreciyle birlikte daha büyük işletmelerin varlığı söz konusu olabilmektedir.

- **Sosyo-kültürel Etkiler:** Sosyo-kültürel etkiler, soylulaştırmanın iki farklı sınıfı bir arada barındırmasından kaynaklanmaktadır. Sınıfsal sınırlamalar temel olarak yaşam tarzı, tüketim ve çeşitli tercihler bakımından birbirinden ayrılan grupları ifade etmektedir. Soylulaştırmanın coğrafyası, soylulaştırıcıların kültürel tercihleri ve demografik özelliklerine göre kentsel mekânın farklı yansıtılmasına sebep olmaktadır. Bu yüzden de kent içerisinde iki farklı grubun varlığı söz konusu olmakta ve sosyo-kültürel ve ekonomik farklılıklar gündeme gelmektedir (Ley, 1986). Clark (2005) basitçe soylulaştırma sürecinin sosyo-ekonomik yönüne şöyle atıfta bulunmaktadır; “Soylulaştırma, yeni kullanıcıların önceki kullanıcılardan daha yüksek bir sosyo-ekonomik statüye sahip olacağı şekilde arazi kullanıcılarının nüfusunda bir değişikliği ve sabit sermayeye yeniden yatırım yoluyla yapıyı çevrede ilişkili bir değişikliği içeren bir süreçtir. Sosyo-ekonomik statüdeki fark ne kadar büyük olursa, süreç o kadar fark edilir, özellikle de yeni kullanıcılar ne kadar güçlü olursa, yapıyı çevrede buna eşlik eden değişiklik o kadar belirgin olacaktır. Nerede olduğu önemli değil, ne zaman olduğu önemli değil. Bu tanıma uyan herhangi bir değişim süreci, anladığımız kadarıyla soylulaştırmadır” (Clark, 2005; Butler, 2007: 166).

Elbette, soylulaştırma terimi ortaya atıldığından bugüne kadar farklı formlarda ve farklı soylulaştırıcı taraflarla kendini göstermiştir. Sürece açıklık getirmek adına ise Hackworth ve Smith (2001) “The Changing State of Gentrification” adlı çalışmalarında soylulaştırmanın tarihsel gelişimini üç dalga olarak ele almıştır. Buna göre 1973 ve öncesi tarihler birinci dalgayı, 1970’lerin sonu ve 1980’ler ikinci dalgayı, 1990’lı dönemler ise üçüncü dalga soylulaştırmayı ifade etmektedir.

Birinci dalga soylulaştırma temel olarak Amerika’nın kuzeydoğusu ve Batı Avrupa’da görülen, kavramın ilk ortaya atıldığı dönemi ele almaktadır. Birinci dalga içerisinde soylulaştırmada yatırımdan mahrum kalan alanlardaki yapılar soylulaştırıcı aktörler tarafından satın alınarak onarılmaktadır. Sonucunda ise işçi sınıfı kesimin yerinden edilmesi gibi sosyolojik bir boyut yer almaktadır. Ayrıca birinci dalga soylulaştırma devlet tarafından finanse edilmiş olup 1970’lerin ortasında durgunluk sürecine girmiştir (Aalbers, 2019: 3).

İkinci dalga soylulaştırma ise soylulaştırmanın farklı coğrafyalarda ve küçük ya da küresel olmayan bölgelerde de görüldüğü bir süreç olmuştur. Bundan kaynaklı olarak da devlet soylulaştırmayı yönetmeyi tercih etmemiş, yerine özel sektörü teşvik ederek yatırımları arttırmak için stratejiler belirlemiştir (Hackworth ve Smith, 2001: 466). 1980’li yıllardan itibaren önemli ölçüde artan özelleştirme, 1960’ların kentsel yenilenme sürecini büyük bir farkla geçmiştir (Smith, 2006: 20). Ayrıca ikinci dalga soylulaştırma sadece sınıf ve mekân değişimini ifade etmemiş, aynı zamanda kültürel ve ticari alanlarda da görülmüştür. Sanat ve kültürün varlığı, yeni sermayeler için “yumuşak bir faktör” olmuştur. 1987’de yaşanan borsa çöküşü ve 1990’larda başlayan yavaşlama dönemiyle ikinci dalga soylulaştırma durağanlaşmıştır (Aalbers, 2019: 3). Birinci ve ikinci dalga soylulaştırma sürecinden önemli ölçüde ayrılan üçüncü dalga soylulaştırma ise devletin soylulaştırma sürecine daha fazla dahil olduğu ve soylulaştırma içerisinde yeni neolojizmlerin görüldüğü bir dönem olmuştur.

Üçüncü dalga soylulaştırmada, sadece yatırımdan mahrum kalan bölgeler onarılmamış aynı zamanda kent merkezinde uzakta olan bölgeler de ilk kez soylulaştırma ile tanışmıştır. Yani soylulaştırma süreci dışı doğru bir yayılım göstererek, kentlerde genişleme göstermiştir. 1990’lı yıllarda soylulaştırma olgusu, küresel çapta özel sermaye ile uyumlu kentsel yönetim için strateji niteliği taşımıştır (Smith, 2006: 21). Ayrıca bu dönemde soylulaştırma ortaya çıkış şekli ve farklı soylulaştırıcıların var olması nedeniyle farklı türlerde tartışılmaya başlanmıştır. Üçüncü dalga soylulaştırmayla birlikte kırsal soylulaştırma, öğrencileştirme, yeni bina soylulaşması ve turizm soylulaşması gibi kavramlar gündeme gelmiştir.

Turizm Kaynaklı Soylulaştırma (Turizm Soylulaşması)

Özellikle son yıllarda bireylerin artan turizm bilincinin etkisiyle gerçekleştirilen turistik faaliyetlerde hızlı bir artış meydana gelmiştir. Turistik hareketliklerin zamanla sadece kıyı bölgelerini değil, kentleri ve kırsal bölgeleri de kapsamaya turizm potansiyeli bulunan bölgelerdeki çeşitli tarihi- kültürel değerlerin ve fiziki çevrenin önemini arttırmıştır. İlk çağlardan itibaren turizme yapısal, sosyal, kültürel ve hatta politik değişimler eşlik etmiştir (Gravari-Barbas ve Guinand, 2020: 89). Bu sebepten dolayı, bu bölgeler yeniden iyileştirmelere olanak tanımış ve turist dostu alanlar yaratmıştır.

Dünya Turizm Örgütü verilerine göre 2019 yılında dünya çapında 1.5 milyar insan seyahat etmiş ve örgüt 2020 yılındaki önceliklerinden birini “kırsal ve bölgesel turizmi kaldırmak” olarak açıklamıştır. Bacasız sanayi olarak turizm sektörü, kalkınma amaçlı kullanılacak kaynakların başında yer almaktadır. Buna bağlı olarak ise kent içi turizm yatırımları artmakta, turistik hareketlilikler hem turistler hem de yerleşikler için büyük önem ifade etmektedir. 1980’lerin başından itibaren gelişim göstermeye başlayan kent turizmi, önce

Avrupa sonrasında dünya çapında büyük ilgi görmüştür. Böylelikle, kentlerde turistik aktivitelerin çeşitlendirilmesi, turizm planlarının ve yatırımlarının hayata geçirilmesi, mimari ve peyzaj düzenlemeleri gibi yenilikler gündeme gelmiştir. Yani kentler arası artan rekabet ile kültür, boş zaman, eğlence ve turizm kavramlarını ön plana çıkmış ve kentsel yenilenme sürecinde kentlerin yeniden canlandırılması adına turizm bir rol üstlenmiştir (Sequera ve Nofre, 2018: 2).

Genel olarak, kent turizmi bir kentteki tarih, kültür, sanat, gastronomi ve rekreasyonel faaliyetler gibi pek çok olguyu içerisinde barındırmaktadır. UNWTO kent turizmini; “uygulama/yönetim, üretim ticaret/servisler gibi tarıma dayalı olmayan ekonomik temelli kentsel alanda gerçekleşen turizm faaliyeti türü” olarak tanımlamaktadır. Kent turizmine karşı artan ilginin temel sebebi “kentleri insanların yemek yediği, alışveriş yaptığı ve vakit geçirdiği kültür ve rahatlatma merkezleri haline getiren davranışsal değişikliklerdir” (European Commission, 2000). Aynı zamanda turizmin büyümesi, kimlik olarak bir tarzı ortaya çıkması, reklamların-medyanın yaygınlaşması ve soylulaştırılanlara talep yaratmaya çalışan sofistike pazarlama planlarının geliştirilmesi, yaygın kültürel ve estetik değişikliklerle “seçmeli bir yakınlığa” sahip olmaktadır (Gotham, 2005: 1102).

Kent turizmi her geçen gün bir artış eğilimi sergilerken, beraberinde kentlere getirdiği etkiler de kaçınılmaz olmaktadır. Bir bakıma turizmin etkileri yıllardır turizm literatüründe ekonomik, sosyo-kültürel ve fiziksel çevresel olarak tartışılmaktadır. Ancak, turizmin etkilerine soylulaştırma perspektifinden bakan çalışmalar oldukça sınırlı bir sayıyı içermektedir. Bu yüzden, kentsel turizmin kentlerin sosyal, kültürel ve kentsel dokusunu nasıl etkilediğini keşfetmek için kullanılan “klasik” yaklaşımın ötesine geçmemiz gerekmektedir (Sequera ve Nofre, 2018: 2).

Soylulaştırmayı tanımlanabilir kılan unsurlar sosyal, fiziksel ve ekonomik değişimlerin birleşimidir. Soylulaşma ile yalnızca mahsur kalmış mahalleler yeni orta sınıf tarafından işgal edilmemekte, aynı zamanda iyileştirilmektedir. Bu durum soylulaştırılmış bölgelerde önemli bir sermaye yatırımını da ifade etmektedir (Smith, 1987: 463). Turizm perspektifinden ise kentlerde meydana gelen değişim süreçleri sadece turistlerin belirli bir süre ziyaretini değil, kentte bıraktığı uzun süreli etkileri de ifade etmektedir. Bu etkiler emlak piyasasından, kültürel yapıya kadar pek çok unsur üzerinde etkilidir. Turizm soylulaşması temel olarak iki şekilde gözlemlenebilmektedir. Bazı durumlarda, soylulaştırılmış alanların çoğalması turistik yerler haline gelirken, bazı durumlarda da turizm odaklı kentsel tanıtım stratejileri, daha yüksek gelirli yeni sakinleri çeken yeni bir yapıyı çevre üretmektedir ve bu nedenle soylulaştırma süreçlerini de teşvik etmektedir (Cocola-Gant, 2015). Bu yüzden, turizm potansiyeli bulunan kentlerde turizm ve soylulaştırmanın birbirinden ayrı düşünülmesi imkansızdır. İki olgu da birbirini besleyen ve kentlerin yönetim stratejileri için önem taşıyan durumu ifade etmektedir.

Turizm soylulaşması kavramını literatürde ilk kez kullanan kişi “Tourism gentrification: The case of new Orleans’ vieux carre” adlı çalışmasıyla Gotham (2005) olmuştur. Gotham (2005) turizm soylulaşmasını “orta sınıf bir mahallenin, kurumsal eğlence ve turizm mekanlarının çoğalmasıyla kendini gösteren nispeten zengin ve seçkin bir yerleşim bölgesine dönüşümü” olarak açıklamıştır. Fainstein ve Gladstone (1999) ticari iyileştirmenin turizm destinasyonları ile sonuçlandığını belirtmekte ve işçi sınıfı yerleşim alanlarına ticari mekân ve eğlence tesislerinin hâkim olma eğiliminde olduğunu belirtmektedir (Cocola-Gant, 2015).

Cocola-Gant (2015) turizm soylulaşmasından mahallelerin zengin bireylere, sakinlere ve turistlerin ihtiyaçlarına göre dönüştürüldüğü sosyo-mekansal değişim süreci olarak bahsetmektedir. Liang ve Bao (2015) sosyal alanlarda yaşanan dönüşüm sürecinin turizm soylulaşmasının merkezinde yer aldığını belirtmektedir. Lopes vd. (2019) ise daha sosyo-kültürel bir bakış açısı benimseyerek, turizm soylulaşmasının mahalle kimliğini zedelediğini, mahalleye özgü değerlerin kaybolmasına ve kültürel açıdan negatif etkilere yol açtığını savunmaktadır. Genel bir tanım ile turizm soylulaşması, farklı kentleşme süreçleri içerisinde ana kaynağın turizm olduğu, destinasyonlarda post-turistlere yaratılan soylulaştırılmış alanlardan kaynaklı olarak gündeme gelen fiziksel, ekonomik, toplumsal ve sosyo-kültürel değişim süreçlerini ifade eden ve yerinden edilmeye sebebiyet verebilen bir süreçtir.

Esas olarak turizm hareketliklerinden kaynaklı olarak sosyal alanların dönüşümü turizm soylulaşmasının temel sürecidir ve bu süreç yerinden edilmeyi ve sosyal yoğunlaşmayı, yapıyı çevrenin dönüşümünü, kültür ve yaşam tarzındaki değişiklikleri ve mülk değerlerinin ekonomik olarak yeniden düzenlenmesini içermektedir (Warde, 1991; Liang ve Bao, 2015). Turizm kentleri, bazı durumlarda projelerin başlangıcından itibaren ziyaretçilerin ekonomisine hitap edecek şekilde planlanmaktadır (Fainstein ve Judd, 1999). Bazı durumlarda ise yeni mal sahipleri, kiracılar ve tüketicilerin yanı sıra diğer kurumsal ve kolektif sosyal aktörler (emlakçılar, geliştiriciler, ipotek kredisi verenler vb.) kentsel alanlara yatırım yapmaktadır (Hamnett, 1991; Gravari-Barbas ve Guinand,

2020: 89). Bunların sonucunda ise kentte soylulaştırılmış alanlar çoğalmaktadır. Böylelikle, kente varlıklı yatırımcılar ve turistler gelmekte ve bu aktörler kent içi dinamiklerde değişikliklere sebep olarak yerleşikleri yerinden edilme unsuruyla tehdit etmektedir. Cocola-Gant (2018) turizm soylulaşmasının şunları içermesi gerektiğini öne sürmektedir;

1. Turizme dayalı gayrimenkul yatırımı,
2. Daha varlıklı bireylerin kente gelişi (hem uluslararası hem de kısa süreli turistler)
3. Yerel halkın yerinden edilmesi,
4. Konut rehabilitasyonu ve ticari hayatta meydan gelen değişiklikler.

Günümüzde turizm soylulaşması kentsel strateji niteliğinde ve planlı bir şekilde gerçekleştiği belirtilebilir. Çünkü bir kentin fiziki dokusunda meydana gelen değişiklikler temelde turizm soylulaşmasının ana kaynağını oluşturmaktadır. Fiziki çevrenin değişimi, turizm için ana çekicilik kaynağıdır. Aynı zamanda yaşanan bu fiziki değişim çoğunlukla turizm amaçlı ekonomik faaliyetlere dayanmaktadır. Turizme dayalı gayrimenkul yatırımı, turizm soylulaşmasının fiziki çevrede etkisinin en fazla hissedildiği durumlardan biridir. Soylulaştırılmış mekânda artan turizm yatırımları, eski binaların onarılması ya da yeni inşaları da kapsayan bir süreçtir. Bir bakıma, konut kullanım amaçlarının değiştiği ve ekonomik faaliyete dayandırıldığı bir destinasyon turizmden ayrı düşünülemez (Cocola-Gant vd. 2020). Turizme dayalı gayrimenkul yatırımı, tarihi değere sahip bölgelerde konut rehabilitasyonu olarak görülebileceği gibi turistik işletmelerin ya da yazlık gibi yapıların sayısında meydana gelen artış ile de görülebilmektedir.

Turizm soylulaşmasının aktörleri temel olarak post-turistlerdir. Klasik soylulaştırma içerisinde ortaya çıkan yeni orta sınıf, turizm soylulaşmasında geçici bir sınıfı ifade etmektedir (Utku ve Uludağ, 2021: 364). Bu aktörler yaşam tarzı göçmenleri, uluslararası öğrenciler, gezginler ve sanatçılar gibi diğer kısa süreli turistlerden meydana gelen bir sentezdir ve bu bireylerin karışımı tüketim alanlarına hakimdir (Cocola-Gant, 2018: 205-206).

Post-turistler varlıklı ve uluslararası tüketicileri ifade eden, gittikleri bölgede ise değişim süreçlerinin kaynağı olarak görülen bireyleri nitelendirmektedir. Post-turistler, kentin sosyo-kültürel yapısıyla örtüşmeyen bir dünya görüşüne sahiptir. Bunun bir sonucu olarak ise kentte post-turistlere yeni sosyal coğrafya alanları yaratılmaktadır. Böylelikle, post-turistler kentin yeni yerlisi haline dönüşmekte ve turistlerin ziyaretleri kısa bir zaman dilimini kapsamasına rağmen etkilerinin varlığı kalıcı olarak kendini göstermektedir (Maitland, 2010; Gant, 2015).

Şüphesiz ki post-turistlerin gittikleri kentleri etkilemesi, onların yerleşikler ile etkileşim kurma isteklerinden kaynaklanmaktadır. Post-turistler sosyal ve ticari işletmecilerin “yerlilerin” yaşam alanlarını “paylaşmak” için sunduğu olanaklardan etkilenmektedirler. “Yerel gibi yaşamak”, ziyaret ettikleri yerlere daha farklı ve içeriden bir yaklaşım sunduğundan, uluslararası seçkinler için nihai değer haline gelmektedir (Gravari-Barbas ve Guinand, 2020: 90). Aslında post-turistler soylulaştırılmış alanlara çekilerek, daha güçlü bir turizm getirisi elde edilmek istenmektedir. Ancak, soylulaştırılmış mekanların orta ve üst sınıf hissi yaratması ekonomik ve sosyo-kültürel değişim sürecinin de temelini atmaktadır. Yaşam tarzı ve kültürel farklılıklarından doğan iletişim biçimleri ya da emlak ve ticari hayatta meydana gelen fiyat artışları bu sürecin gözlemlenebilir en önemli sonuçlarını ifade etmektedir.

Bunun yanında kent içerisinde artan turistik işletmeler tamamen post-turistlerin tüketim alışkanlıklarına hitap edecek şekilde tasarlandığı için yerele yönelik ihtiyaçlar bir bakıma geri planda kalmaya başlamaktadır. Gotham (2005) New Orleans’da gerçekleştirdiği çalışmasında geçmişin ortalama işletmelerinin bugün dünyanın en büyük şirketlerinden bazıları ile yer için rekabet eder hale geldiğini ifade etmektedir. Bu rekabetin nedeni, sermayenin turistik hareketliliğin yoğun olduğu bölgeye toplanması olduğu gibi tüketim alışkanlıklarının da bu noktaya doğru eğilim kazanmasından kaynaklanmaktadır. Kent içlerinin ticari açıdan gelişimi ve orta/üst sınıfa hitap eden mekân duygusu yaratmaları temel olarak yerleşiklerin ve kent esnafının yerinden edilme konusunda üzerinde bir baskı ve mekânsal dönüşüm süreçlerinin temelinde yer almaktadır. Yani, soylulaştırma hem fiziksel hem de sembolik değişikliklerle anlaşılabilir. Soylulaştırılmış alanlar, yeni sakinlere hitap eden ve turistler için çok çekici olan “çiftçi pazarları ve gurme dükkanları, tasarımcı perakende mağazaları, özel kitapçılar, sanat galerileri vb.” gibi işletmeleri içermektedir (Gravari-Barbas ve Guinand, 2020: 89-90).

Tüm bunların yanında, kentlerde artan turist sayısı belirli güçlülere sebep olabilmektedir. Özellikle kent içerisinde hareket gücünü çeken kişiler ya da yaşlı kişiler fazla kalabalıktan olumsuz etkilenebilmektedir. Yani sokakların dar ve kalabalık olması, sokaklara taşan işletmeler, kalabalığa bağlı olarak oluşan ses ve çevre kirlilikleri turizm faaliyetleriyle örtüşme eğilimindeyken, dezavantajlı grupları da olumsuz etkileme

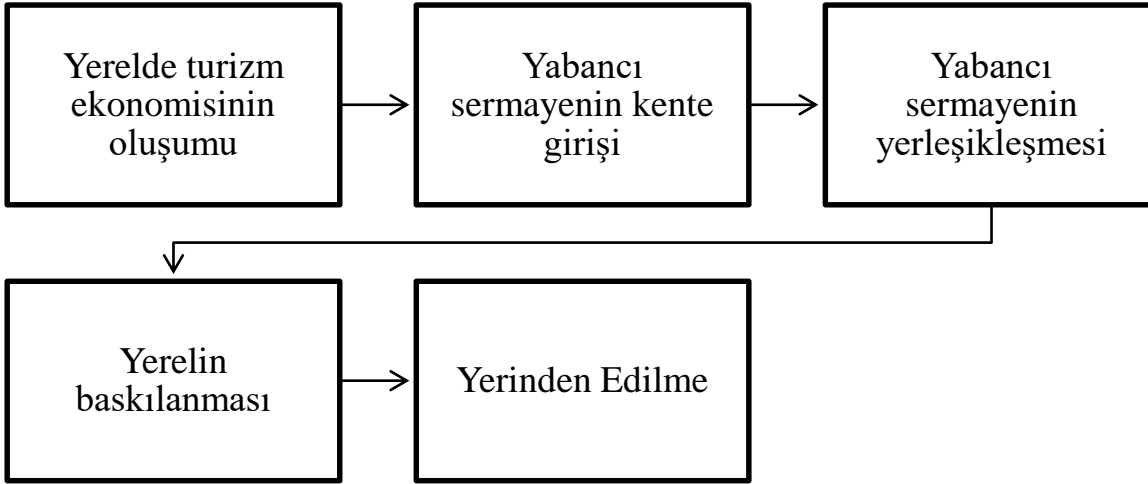
eğilimindedir. Bahsi geçen tüm sebeplerden dolayı, kentlerde yaşanan her bir etki toplamda turizm soylulaşması dinamiklerini açıklamaktadır ve bu etkiler yerel halk için bir baskıyı ifade etmektedir.

Özetlemek gerekirse, emlak fiyatlarının yükselmesi halk için pozitif anlam taşısa dahi, bu durum halkın yeni bir mülk sahibi olmasını zorlaştırmakta, hatta engelleyebilmektedir. Ayrıca fiziki çevrenin post-turist taleplerine yönelik olması, yereli ikinci planda bırakmakta ve ticari hayattaki fiyatlarda artışa sebep olarak barınma ihtiyacını zorlaştırmaktadır. Bunların yanında post-turistlerin sahip olduğu ekonomik ve kültürel yapı kimi zaman çatışma kaynağının temel sebebidir. Bu nedenle önemli olan nokta bölge sakinleri ve turistler arasındaki mekân paylaşımının kaynaklar, tesisler ve bunlara erişim hakları için rekabet etrafında dönen bir çatışma kaynağı olabileceğidir (Robinson, 2001; Cocola-Gant vd. 2020). Soylulaştırılmış alanlarda yaşanan çatışmalar için süreç sonucunda pek yapılacak bir şey olmasa dahi yereli korumak her zaman büyük önem arz etmektedir.

Cocola-Gant ve diğerleri (2020) turizm soylulaşmasının etkilerini tıpkı klasik soylulaştırma sürecinde olduğu gibi dört boyut ile ortaya koymaktadır; ekonomik, fiziksel- mekânsal ve sosyo-kültürel. Yazarlara göre, ekonomik etkiler yerel halk tarafından kullanılan tüketim tesislerinin kaybını, ziyaretçilere hitap eden tüketim tesislerinin metalaştırılmasını ve yaşam maliyetlerinde meydana gelen genel artışı; fiziksel-mekânsal etkiler aşırı kalabalık ve hareket kesintilerini, kamusal alanların özelleştirilmesini, gürültü ve buluşma yerlerinin kaybını; sosyo-kültürel etkiler ise ziyaretçiler tarafından yerinden edilme ve toplumsal sosyal bağların kaybını ifade etmektedir.

Günümüzde soylulaşmanın etkileri içerisinde en öne çıkan olan yerinden edinme turizm soylulaşması için de geçerlidir. Popüler turizm destinasyonlarının zamanla yerel halkın, yerel kültürünün ve bu bağlamda oluşan sosyo-ekonomik değişim açıkça gözlenmektedir. Türkiye için Bodrum, Alanya, Marmaris, Kuşadası gibi popüler destinasyonların yerelde soylulaşmaya uğrayarak bir süreç içerisinde yerinden edilmenin yoğun yaşandığı alanlardır. Şekil 2’de görüldüğü gibi bu çalışmada ise turizm soylulaşması ve buna bağlı yerinden edilme süreci için beş adım önerilmektedir.

Şekil 2. Turizm soylulaşması ve yerinden edilme ilişkisi

Yerelde turizm ekonomisinin oluşması: Gelişmekte olan kentlerin asıl amacı ekonomik açıdan daha iyi bir seviyeye ulaşmaktır. Soylulaştırıcıların turizme yönelik girişimleri yerelde turizm ekonomisinin oluşmasına neden olmaktadır. Kentlerde turizmin gelişmesi için gerçekleştirilen her bir faaliyet, kent ekonomisine pozitif katkı, sıcak para ve döviz akışı, geniş istihdam olanakları gibi faydalar sağlamaktadır. Bu yüzden de yerleşikler ve yatırımcılar turizmin gelişmesi için yatırımları desteklemekte ve teşvik etmektedirler. Çünkü bu durum yerleşikler ve yatırımcılar için önemli bir konut sermayesini ifade ederken, aynı zamanda da temel geçim kaynaklarına nazaran daha iyi bir gelir imkânı sağlamaktadır. Turizmin yarattığı ekonomik etkiler ise kent içerisinde turizmin rolünü yaygınlaştırarak soylulaştırılmış alanları çoğaltmaktadır. Her bir soylulaştırılmış alan ise post-turistleri kente çekmekte ve kentin bilinirliğini sağlama konusunda imajlarını güçlendirmektedir.

Örneğin Çamur ve Cihangir (2017) çalışmalarında, Ürgüp ve Göreme’de turizmin ilk hareketliliklerinin görüldüğü dönemlerde küçük ve yerel girişimciliklerin başladığını, sonrasında ise bu durumun büyüme ve kar hedefli girişimciliğe doğru dönüştüğünü; 1985 yılına gelindiğinde fiziki planlama yetkisinin belediyelere devredilmesiyle yerel girişimlerde önemli bir artışın meydana geldiğini belirtmiştir.

Yabancı sermayenin kente girişi: Temel olarak kentlerdeki eşitsiz gelişim hizmet sektörünü değiştirmektedir. Bunun sonucunda ise sermaye turizm pazarında yoğunlaşmaktadır. Böylelikle, kent soylulaştırılmaya açık hale gelerek post-turistleri olduğu kadar yeni yatırımcıları da çekmektedir. Kente yatırım amaçlı gelen kişiler genel olarak yerel halktan ekonomik ve eğitim seviyesi olarak daha üst kesimlerden oluşmaktadır. Bu kişiler, klasik soylulaştırma sürecinde olduğu gibi kırsal bölgelerden metropollere değil, metropollerden küçük kentlere ya da kırsal bölgelere göç ederek, yatırım fırsatı aramaktadırlar. Kentte artan her bir yatırım ise arsa ve konutların bugünkü fiyatı ile gelecekteki fiyatı arasında, rant farkı dediğimiz, önemli fiyat farklılıklarını gündeme getirmektedir. Gant (2018) turizm soylulaşmasının kalkınma ve büyüme için önemli bir faktör olduğunu belirterek; Akdeniz, Karayipler ve Asya-Pasifik bölgelerinde ziyaretçilerin gelişimin yeni yatırım fırsatları yarattığını ve bu durumun sadece tatil köylerini değil, tarihi alanlarda konut rehabilitasyonunu da içerdiği turizm kentleşmesi sürecine yol açtığını belirtmektedir.

Yabancı sermayenin yerleşikleşmesi: Dışarıdan gelen yatırımcıların yerel halka göre turistik işletmelerin kurulması ve tasarlanması aşamasında daha bilgili olması soylulaştırılmış mekanların artmasını sağlayarak, kentsel mekânda turistik tüketimi arttırmaktadır. Böylelikle, turizm soylulaştırıcıları kentte yerleşik hale gelerek, kentin yeni yerlisi olmaktadır. Bu süreçte, turizm ve turizmle ilişkili işletmelerin sayısı artarken, yerel işletmelerin değeri azalmaktadır. Kentte var olan turizm hareketliliği ise kentteki mal ve hizmet fiyatlarında bir yükselişe neden olmaktadır. Gant (2015) bu tarz ticari soylulaştırmaların oldukça çelişkili bir yapısı olduğunu belirterek, soylulaştırıcıların kenti nasıl kullandığı ile düşük gelirli yerleşiklerin ihtiyaçları arasındaki artan çatışmaları vurgulamaktadır.

Yerelin baskılanması: Ortaya çıkan ekonomik, fiziksel ve sosyo-kültürel etkiler yerel halkın belirli kesimlerinin bu durumdan olumlu faydalanıp ekonomik olarak güçlenmesine olanak tanısa dahi yerel halkın belirli kesimlerinin de baskılanmasına neden olmaktadır. Yerelin baskılanması içerisinde; yerelde işletme sahibi olanlar, arsa-konut sahibi olanlar, yaşlı kişiler ya da düşük gelirli yerel halk değerlendirilebilir. Bunun yanında, halkın belirli kesimleri yerinden edilmese dahi psikolojik olarak sürecin etkilerini hissetmekte ve kentin eski yaşantısı, fiziki çevresi, komşuluk ilişkileri gibi pek çok şeye özlem duyabilmektedir. Bu durum da önemli bir psikolojik baskıyı ifade etmektedir. Ojeda ve Kieffer (2020) bu durumun “solastalji” kelimesiyle karşılık bulduğunu belirtmektedir. Buna göre, solastalji, turizmin yaygınlaşmasıyla yerleşiklerin bir kısmının hissettiği kolektif melankoliyi, insanların günlük aktiviteleri ve hizmetlerinin turizmin getirileriyle değiştiğini düşünme ve mahrum kalma hissini tanımlamaktadır. Turizm soylulaşması “sakinlerin kalma savaşını kaybettiğini göstermektedir” (Gravari Barbas ve Guinand, 2020: 92).

Yerinden edilme: Soylulaştırma sürecinin yerinden edilme gibi sosyolojik bir boyutu içermesi sürecin en can alıcı noktalarından biridir. Turizm soylulaştırması içerisinde yerinden edilme tipik bir soylulaştırma sürecinden ayrılmaktadır. Çünkü, turizme dayalı yerinden etme sadece konut fiyatlarından meydana gelen baskıyı değil, aynı zamanda ticarete dayalı ve konut erişim sıkıntısına bağlı sebeplerden de kaynaklanabilmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi çeşitli sebeplerden dolayı baskılanan yerel halk zamanla yerinden edilmeyi yaşayabilmektedir. Bunun yanında yerinden edilme sadece “mülksüzleştirme” olarak düşünülmemelidir. Çünkü, halkın belirli kesimleri yerinden edilmese dahi psikolojik olarak sürecin etkilerini hissetmekte ve kentin eski yaşantısına büyük bir özlem duyabilmektedir. Bu durum ise önemli bir psikolojik baskıyı ifade etmektedir. Gant (2018) yerinden edilmenin ekonomik olduğu kadar kültürel olduğunu savunmaktadır ve yerinden edilmenin mahalle değerlerini baltalayan yeni yaşam tarzlarıyla ilişkili olduğunu savunmaktadır. Ojeda ve Kieffer (2020) bu durumun “solastalji” kelimesiyle karşılık bulduğunu belirtmektedir. Buna göre, solastalji, turizmin yaygınlaşmasıyla yerleşiklerin bir kısmının hissettiği kolektif melankoliyi, insanların günlük aktiviteleri ve hizmetlerinin turizmin getirileriyle değiştiğini düşünme ve mahrum kalma hissini tanımlamaktadır.

Bu bağlamda Gant (2018) turizm soylulaşmasında üç çeşit yerinden edilme türü olduğunu ileri sürmektedir;

1. **Konut yerinden etme:** Arsa ve konut fiyatlarında yaşanan artıştan kaynaklanmaktadır.
2. **Ticarete dayalı yerinden etme:** Konutların turist konaklamaları için kullanılması.

3. Yere dayalı yer değiştirme: Yazlık evlerin artmasıyla konut erişimlerinin zorlaşması.

Turizm soylulaşması sürecinde, klasik bir soylulaşma sürecinin aksine, turizm amaçlı yatırımcılar ve post-turistlerin sebep olduğu baskı sebebiyle hem düşük gelirli yerel halk hem de orta sınıf doğrudan ya da dolaylı olarak yerinden edilebilmektedir (Uzgören ve Türken, 2018: 158). Konut yerinden etme, emlak piyasasında meydana gelen fiyat artışlarıyla ilişkilidir ve doğrudan ya da dolaylı olarak görülebilmektedir. Çünkü, emlak piyasasında meydana gelen artış yerel halkın dezavantajlı gruplarını ekonomik açıdan önemli derecede olumsuz etkilemektedir. Aynı zamanda da orta sınıf için yeni bir konut sahibi olmayı zorlaştırmaktadır. Ticarete dayalı yerinden etme, kentsel mekânda artan turistik işletmelerin yoğunluğundan kaynaklanmaktadır ve doğrudan yerel halkı yerinden edebilmektedir. Ticarete dayalı yerinden etme türünde, yerel halk ve yatırımcılar konutlarını turistik işletmelere çevirdiği için bu durum kiralık ve satılık konutların bulunmasını zorlaştırmaktadır. Yani, yerleşikler için önemli bir barınma sorununu ifade etmektedir. Yere dayalı yer değiştirme ise yerleşiklerde baskıya sebep olabileceği gibi doğrudan ya da dolaylı yerinden etme de önemli bir güce sahiptir. Çünkü, kentin artık sezonluk bir yaşam alanına dönüşmesi yazlıkçıların ya da kısa süreli kiracıların sayısını artırarak fiyatların yükselmesi ya da konut stokunun azalması gibi durumlara yol açabilmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Turizmin yerel ve ulusal ekonomide önemli bir paya sahip olması onun gücünü ve önemini arttırmaktadır. Sermayenin turizm pazarında yoğunlaştığı kentler turist dostu alanlar yaratmak için sahip oldukları konutları soylulaştırılmış mekanlara dönüştürmekte ya da yeni turist dostu alanlar inşa edebilmektedir. Turizm kentlerinde yaratılan soylulaştırılmış alanlar temel olarak belirli bir tüketim kitlesine sahip ve oldukça ticari amaç taşıyan kuruluşları ifade etmektedir. Her bir alanın varlığı ise belirli bir turist potansiyelini ifade ettiği için yerleşiklerin geri planda kalmasına neden olmaktadır. Bu sebepten dolayı, kente gelen yatırımcı ve turistler sadece fiziksel yapıları tüketme eğiliminde değil aynı zamanda sosyal ve ekonomik yapıyı da tüketme eğiliminde olarak görülmektedir. Çünkü, bir kentte iki farklı kültürün varlığı her zaman bir tarafın daha baskın olmasına olanak sağlamaktadır. Turizm soylulaşması sürecinde de turistler kentleri 1-2 günlüğüne ziyaret etse dahi etkileri uzun süreli olarak görülmekte ve turistler tüketim alışkanlıkları, yaşam tarzı, emlak ve ticari hayattaki fiyatlar gibi dinamikler üzerinde sarsıcı bir etki yaratabilmektedir.

Sosyal etkiler içerisinde özellikle yerleşikler ve turistlerin kültürel ve demografik noktada ayrılması sınıfsal sınırlamaları gündeme getirmektedir. Turistler yerliler gibi yaşamaya çalışırken, yerliler de dışarıdan gelen bireyler gibi hareket etme konusunda istekli davranmaktadır. Bu durum ayrı bir kültür çatışması yaratabileceği gibi yerleşiklerin alışık olduğu yaşam tarzını da etkilemektedir. Üst sınıf göçmenler, sosyal alanın kültürel üretimine hâkim olma eğiliminde olan farklı yaşam tarzları getirdiğinden dolayı kültürel ve yaşam tarzı değişiklikleri turizm soylulaştırmasının kritik yönleridir (Liang ve Bao, 2015: 464). Ekonomik açıdan ise turizmin zaten fiyatları arttırma eğilimi bulunmaktadır. Ancak soylulaştırma ve turizmin bir arada olması, soylulaştırılmış alanlar için soylulaştırıcıların sermayelerini kent içerisinde saklamasına ve potansiyel rant farkını gündeme getirmesine neden olmaktadır.

Tüm bu sebeplerden dolayı, ne yazık ki tıpkı soylulaştırma sürecinde olduğu gibi turizm soylulaşmasında da kentler kalkınma aracı olarak turizmi kabul ettikçe ve turizm eksenli soylulaştırılmış alanlar inşa edildikçe, kentler öz benliklerini bilinçsiz bir şekilde kaybetmeyle yüzleşeceklerdir. Turizmin devamlı olarak insan etkileşimini gerektirmesi sürdürülebilirliğin önemini arttırmaktadır. Bu yüzden, bu sürecin bilinçsiz ve habersiz bir şekilde yol almasından ziyade yerele bağlı kalınması oldukça önem arz etmektedir. Bu kapsamda ise yerleşiklerin, destinasyonun ve turistlerin ihtiyaçları ele alınarak kültürel, ekonomik ve fiziki çevrenin bütünlüğünün sağlanması gerekmektedir. Özellikle Türkiye literatüründe turizm soylulaşması alanında yapılan çalışmaların sınırlı bir sayıyı içermesi nedeniyle, daha sonra çalışma yapacak olan kişiler turizm soylulaşmasının gerçekleştiği bölgelerde saha çalışması gerçekleştirebilir, yerleşiklerin ve yerinden edilen yerleşiklerin görüşlerini değerlendirebilir.

Kaynakça

- Aalbers, M. B. (2019). Introduction to the forum: from third to fifth-wave gentrification. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 110(1), 1-11.
- Altıntaş, S. (2016). Kültürel etkinlikler aktörü olarak yeni orta sınıf ve soylulaştırma ilişkisi üzerine bir tartışma. *Sosyoloji Konferansları*, (54), 115-142.

- Başyazıcı, B. (2012). Cihangir’de soylulaştırma sürecinin semtin ticari kimliği üzerine etkileri. *İdealkent*, 3(5), 198-219.
- Boterman, W. R., Karsten, L., & Musterd, S. (2010). Gentrifiers settling down? Patterns and trends of residential location of middle-class families in Amsterdam. *Housing Studies*, 25(5), 693-714. doi.org/10.1080/02673037.2010.483586
- Butler, T. (2007). For gentrification? *Environment and Planning A*, 39(1), 162-181. doi.org/10.1068/a3847
- Cocola-Gant , A.C. (2015, Ağustos). Tourism and commercial gentrification. “The Ideal City: Between Myth and Reality. Representations, Policies, Contradictions and Challenges for Tomorrow’s Urban Life’da sunulmuş bildiri. Urbino, Italy.
- Cocola-Gant, A.C. (2018). *Struggling with the leisure class: tourism, gentrification and displacement*. (Yayımlanmış Doktora Tezi). School of Geography and Planning Cardiff University: Cardiff
- Cocola-Gant, A.C, Gago, A., & Jover, J. (2020). Tourism, gentrification and neighbourhood change: An analytical framework–reflections from southern European Cities. J. Oskam (Ed.), *The Overtourism Debate* içinde (s. 121-135). Emerald Publishing Limited: Bingley.
- Çamur, K., ve Cihangir, E. (2017). Turizm-temelli girişimciliğin gelişiminde yerel ve mekânsal dinamiklerin Göreme (Nevşehir-Kapadokya) örneğinde analizi. *Van Yüzcüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(3).
- Çeker, A., ve Belge, R. (2015). İstanbul’da kentsel dönüşüm kapsamında gerçekleşen bir olgu: soylulaştırma. *Türk Coğrafya Dergisi*, (65), 77-86. doi.org/10.17211/tcd.30494
- European Commission. (2000). *Towards quality urban tourism, Integrated quality management (IQM) of urban tourist destinations*. Brussels: European Communities Publications.
- Fainstein, S.S. & Gladstone, D. (1999) Evaluating urban tourism. D. Judd & S. Fainstein (Eds.), *The tourist city* içinde (s. 21-34). New Haven and London: Yale University Press.
- Fainstein, S. S., & Judd, D. R. (1999). Global forces, local strategies and urban tourism. D. Judd & S. Fainstein (Eds.), *The tourist city* içinde (s. 1-20). New Haven and London: Yale University Press.
- Gotham, K. F. (2005). Tourism gentrification: the case of New Orleans' Vieux Carre (French quarter). *Urban studies*, 42(7), 1099-1121. doi.org/10.1080/00420980500120881
- Gravari-Barbas, M. & Guinand, S. (Eds.). (2017). *Tourism and gentrification in contemporary metropolises: International perspectives*. Taylor & Francis.
- Hamnett, C. (1984) Gentrification and residential location theory: a review and assessment. D. T. Herbert & R. Johnston (Eds.), *Geography and the Urban Environment* içinde (s.283-322). Chichester: Wiley and Sons.
- Hackworth, J., & Smith, N. (2001). The changing state of gentrification. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 92(4), 464-477.
- İslam, T. (2003). İstanbul'da soylulaştırma: Galata örneği. (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi: İstanbul.
- Koç, A. (2015). İstanbul’da yaşanan mekânsal dönüşümler bağlamında soylulaştırmanın yeniden konumlandırılması. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 89-104.
- Lees, L., Slater, T., and Wyly, E. K. (2008). *Gentrification*. London: Routledge.
- Ley, D. (1986). Alternative explanations for inner-city gentrification: a Canadian assessment. *Annals of the Association of American Geographers*, 76(4), 521-535. doi.org/10.1111/j.1467-8306.1986.tb00134.x
- Liang, Z. X. & Bao, J. G. (2015). Tourism gentrification in Shenzhen, China: causes and socio-spatial consequences. *Tourism Geographies*, 17(3), 461-481. doi.org/10.1080/14616688.2014.1000954
- Lopes, A. C., Rodrigues, E. B., & Vera-Cruz, R. (2019). Tourism gentrification. *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering* 471(9), 1-6.
- Moran, J. (2007). Early cultures of gentrification in London, 1955–1980. *Journal of Urban History*, 34(1), 101-121. doi.org/ 10.1177/0096144207306611

- Ojeda, A. B., & Kieffer, M. (2020). Touristification. Empty concept or element of analysis in tourism geography? *Geoforum, 115*, 143-145. doi.org/ 10.1016/j.geoforum.2020.06.021
- Sequera, J., & Nofre, J. (2018). New debates on touristification and the limits of gentrification. Shaken, not stirred. *City, 22(5-6)*, 843-855. doi.org/10.1080/13604813.2018.1548819
- Smith, N. (1982). Gentrification and uneven development. *Economic geography, 58(2)*, 139-155.
- Smith, N. (1987) Gentrification and the rent gap. *Annals of the Association of American Geographers, 77(3)*, 462-465.
- Smith, N. (2006). Yeni küresellik, yeni şehircilik: küresel kentsel strateji olarak soylulaştırma. *Planlama Dergisi, 13-17*.
- TDK (2010) *Büyük Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Utku, T. ve Uludağ, Z. Yerel bağlamsallığın soylulaştırma üzerine etkileri: turizm soylulaştırmasında Nevşehir Uçhisar. *İdealkent, 12(32)*, 355-384. doi.org/ 10.31198/idealkent.829445
- Uzgören, G., & Türkün, A. (2018). Airbnb'nin soylulaşma sürecine etkisi: Kadıköy Rasimpaşa Mahallesi örneği. *Planlama Dergisi, 28(2)*, 154-170. doi.org/10.14744/planlama.2018.29491
- Yılmaz-Bilecen, M. (2019). *Türkiye'de soylulaştırma sürecinin iletişim metinleri üzerinden analizi: 1980-2015 dönemi*. (Yayımlanmış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi: Ankara.